

แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
ของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ

72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ

Concept of Community Forest Development Related
to the Participation to Conserve the Community forest of
the Village Committees in the Initiative New-plan Forest Management
Initiated based on the Reverence of Her Majesty the Queen's
72nd anniversary

นิรุต ถิ่นนา¹ และ ชมพูนุท เมฆเมืองทอง²

Nirut Thuengnak¹ and Chomphunut Makemuengthong²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ใช้การสุ่มตัวอย่างคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ จำนวน 217 คน ตรงกับข้อมูลใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน F-test (One-way ANOVA) Multiple correlation และ Multiple regression. ผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ที่มีเพศและอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากไม่แตกต่างกัน แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชน มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนที่มีผลกระทบเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนจังหวัดมหาสารคาม (CFCD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้เกิดแนวคิดด้านนิเวศวิทยา แนวคิดด้านการพัฒนาชนบท และแนวคิดด้านการกระจายอำนาจ

คำสำคัญ : การพัฒนาป่าชุมชน, การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

This research aimed to study the relationship between the concept of community forest development and the participation in community forest conservation of the new plan forest village communities according to the initiative of Her Majesty the Queen's 72nd Anniversary. The participants consisted of 217 forest village committee who responded to the research questionnaire. The collected data were analyzed using a mean, a standard deviation, the t-test and the F-test (One-way ANOVA), a multiple correlation and a multiple regression.

The research findings revealed that the forest village communities with different sexes and ages showed their participation in forest conservation as a whole and in each aspect at a more level which were not statistically different. The concept of community forest development was statistically positively related to the participation in forest conservation ($p < .05$). Also, these three concepts of community forest development : ecological concept, rural development concept and decentralization concept, had impacts on the participation in forest conservation ($p < .05$).

Keyword : community forest development, participation in forest conservation of community forest.

บทนำ

แนวความคิดการจัดการป่าชุมชน เป็นแนวความคิดที่ได้มีการดำเนินการอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ตามสภาพการพึ่งพิงและความต้องการของประชาชนที่มีต่อทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ใกล้ชุมชนซึ่งมีรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิประเทศ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจและสังคม (โกมล แพรกทอง, 2543 : 5) ดังเช่น ป่าชุมชนบ้านแม่ลานคำ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีป่าห้วยน้ำซึ่งถือเป็นต้นน้ำที่ชุมชนดูแลรักษาไว้ให้น้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตร อนุญาตให้เก็บหาของป่าได้ แต่จำกัดการนำไม้มาใช้สอยจากพื้นที่ป่าบริเวณนี้ ทั้งยังเป็นพื้นที่แฝงไปด้วยวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนภาคอีสาน ชุมชนส่วนใหญ่จะ

มีป่าดอนปู่ตาเป็นป่าวัฒนธรรม และมีป่าโคกหรือป่าดงใกล้ชุมชนเป็นป่าใช้สอย โดยป่าชุมชนที่จัดการอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมของพื้นที่จะยิ่งเพิ่มความสมบูรณ์และยังเกิดประโยชน์

การจัดการป่าชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืน จึงควรต้องชักชวนราษฎรในท้องถิ่นให้มาเป็นแนวร่วมในการดูแลรักษาป่า ซึ่งวิธีการชักชวนนี้คงจะแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการจัดการป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนและโดยประชาชน ดังที่สุพิศ โคตะมาศ (2548 : 79) กล่าวถึงแนวทางในการจัดการป่าชุมชนที่เกิดขึ้นคือ การวางแนวทางการใช้ประโยชน์ แนวทางในการพัฒนา กฎ

กติกการใช้ประโยชน์และตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เริ่มต้นจากการให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของป่าชุมชน นำเข้าสู่การวิเคราะห์และสรุปแนวทางในการจัดการป่าชุมชนแล้วจึงนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจร่วมกันโดย ใช้มติส่วนใหญ่ของชุมชนจนเกิดเป็นแนวทางในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจุบันภายในชุมชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม คือการตระหนักในคุณค่าของป่าชุมชน ความพร้อมของชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กรในชุมชน ปัจจุบันภายนอกชุมชน ผู้วิจัยและนักวิชาการที่ดำเนินกระบวนการและเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนร่วมกันวางแนวทางในการจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาครั้งนี้ แนวทางที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน พบข้อเสนอแนะคือการสร้างการมีส่วนร่วมจะดำเนินได้ต้องสร้างความตระหนักให้กับชุมชน นักวิชาการต้องเป็นที่ปรึกษาและกระตุ้นชุมชนในการนำแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมไปใช้ผู้ใช้สามารถปรับลดกิจกรรมได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่และจากการศึกษาครั้งนี้ ความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนกับผู้วิจัย และแนวทางที่สร้างขึ้นมีบทบาทอย่างยิ่งที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนจึงถือเป็นความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสมและลงตัว โดยการใช้แนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนที่ว่าด้วยการจัดการป่านั้นและให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าเป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน ซึ่งการพัฒนาป่าชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานความคิด 4 ประการ (โกลม แพรกทอง, 2543 : 5-6) อันประกอบด้วยแนวคิดด้านนิเวศวิทยา หมายถึง การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ โดยให้มนุษย์สามารถอาศัยพึ่งพิงกับระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลายเนื่องจากยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ

ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิต คือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ที่จะสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศได้ แนวคิดด้านการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่กิจกรรมของป่าไม่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีพของประชาชนในชนบท มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบทให้สามารถยืนอยู่ได้เนื่องจากป่าไม่เป็นที่พำนักของคนในชนบทพึ่งพิง เป็นศูนย์รวมจิตใจ ความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา แตกต่างกันไป ตามประโยชน์ที่ได้รับจากป่า แนวคิดด้านการกระจายอำนาจ หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเองทำให้เกิดเป็นความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า เพื่อประโยชน์ของชุมชนเองตามความต้องการ ซึ่งดีกว่าการจัดการโดยการรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากรอยู่ที่ส่วนกลางที่ทำให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปตามนโยบายของรัฐหรือคำสั่งของฝ่ายบริหาร ก่อให้เกิดปัญหา คือ ความรู้ในการจัดการทรัพยากรที่รวมศูนย์ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นจริงในสังคมไทย และแนวคิดด้านการใช้ประโยชน์ หมายถึงการที่ป่าสามารถเอื้ออำนวยผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงป่าไม่ได้ในลักษณะเอกประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องจากป่าไม่เป็นที่พำนักที่ออกเอยได้ ซึ่งการจัดการที่เหมาะสมจะช่วยให้มีผลประโยชน์จากป่าอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอป่าชุมชน หมายถึง ป่าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ประชาชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าต้องการอะไรจากป่าและต้องการเมื่อไร ป่าชุมชนเป็นป่าที่ประชาชนเก็บหาผลผลิตจากป่าไม่โดยวิธีการที่ไม่ทำลายป่า (เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2542 : 4)

แนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนที่ต้องอยู่บนพื้นฐานความคิด 4 ประการ ประกอบด้วยแนวคิดด้านนิเวศวิทยา แนวคิดด้านการพัฒนาชนบท แนวคิดด้านการกระจายอำนาจ และแนวคิดด้านการใช้ประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างแท้จริง

แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และเร่งรัดปลูกฟื้นฟูพื้นที่ป่าให้เพิ่มขึ้น แต่ไม่สามารถหยุดยั้งการเสื่อมโทรมและ

ลดลงของพื้นที่ป่าได้ จึงมีแนวพระราชดำรินำในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ ได้แก่ แนวทางปาร์กน้ำ และบ้านเล็กในป่าใหญ่ เพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน สมดุล และยั่งยืน จึงเป็นแนวทางที่สำคัญจะต้องยึดเป็นหลัก เพื่อวางนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาให้คนกับป่าให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนตลอดไป โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ จึงเป็นโครงการที่กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอในกรอบความคิดแนวพระราชดำรินำในการพัฒนาคน ชุมชน และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน สมดุล และยั่งยืน (คณะกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน, 2543 : 87)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาวางแผน ปรับปรุง แก้ไขปัญหาของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของจังหวัดมหาสารคามต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ที่มีเพศและอายุแตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนว

พระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ

สมมติฐานการวิจัย

1. คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ที่มีเพศ และอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแตกต่างกัน
2. แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชน มีอิทธิพลหรือผลกระทบเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนได้นำมาจากแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนว่าต้องอยู่บนพื้นฐานความคิด 4 ประการ (โกลด์ แพรกทอง, 2543 : 5-6) ประกอบด้วย

1.1 แนวคิดด้านนิเวศวิทยา (Ecology Concept)

1.2 แนวคิดด้านการพัฒนาชนบท (Rural Development Concept)

1.3 แนวคิดด้านการกระจายอำนาจ (Decentralization Concept)

1.4 แนวคิดด้านการใช้ประโยชน์ (Useful Concept)

2. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรม

ราชินีนาถ ได้นำมาจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2542 : 10) ประกอบด้วย

2.1 การมีส่วนร่วมด้านการคิดค้นหาปัญหา (Seeking a Problem Participation)

2.2 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนดำเนินการ (Plan of Action Participation)

2.3 การมีส่วนร่วมด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน (Capital Expenditure and Action Participation)

2.4 การมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล (Follow-up and Evaluation Participation)

วิธีการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ จำนวน 21 หมู่บ้าน 7 อำเภอ ในจังหวัดมหาสารคาม รวมจำนวน 417 คน กลุ่มตัวอย่าง โดยคณะกรรมการหมู่บ้านแผนใหม่จำนวน 217 คน ซึ่งใช้ตารางของ Yamane และใช้เทคนิคการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยตามขั้นตอนการศึกษาเอกสาร แนวคิดของป่าชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กำหนดขอบเขตของคำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชน รวม 4 ด้าน

องค์ประกอบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนใน 4 ด้าน เป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จังหวัดมหาสารคาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

2.2 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบ ความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content validity)ความเหมาะสมของการภาษาที่ใช้ แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน นำผลจากการทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อในแต่ละด้าน โดยใช้ Item-total correlation มีค่าอยู่ระหว่าง 0.40-0.67 และหาค่าความเชื่อมั่นเป็นรายด้านและทั้งฉบับด้วยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา (ของครอนบาค(Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าอยู่ระหว่างความเชื่อมั่น 0.832-0.915

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล จัดส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนทุกชุด และตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของแบบสอบถามพบว่าแบบสอบถามมีความสมบูรณ์ทุกชุด

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อาชีพ และอายุ ใช้วิธีการประมวลผลทางหลักสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาความถี่และร้อยละ

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ที่จำแนกตามเพศ ใช้การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน ใช้ Independent t-test และการจำแนกตามอายุ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA) และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ โดยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบพหุคูณ (Multiple Correlation Analysis) และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. คณะกรรมการหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 79.30) รองลงมาเป็นเพศหญิง 45 คน (ร้อยละ 20.70) มีอายุ 40 - 44 ปี (ร้อยละ 17.97) รองลงมาอายุ 50-59 ปี (ร้อยละ 17.05) และอายุ 35-39 ปี (ร้อยละ 15.67) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 55-59 ปี (ร้อยละ 17.05) รองลงมา

40-44 ปี (ร้อยละ 15.67) 35-39 ปี (ร้อยละ 15.21) และ 45-49 ปี (ร้อยละ 15.20) และมีอาชีพเกษตรกรกรรม (ร้อยละ 76.05) รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 12.40) และอาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 5.10) ซึ่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ คณะกรรมการหมู่บ้านโดยรวมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยรวมในระดับมาก ($\bar{x} = 4.19$) และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาคือ ด้านการวางแผนดำเนินการ

($\bar{x} = 4.31$) รองลงมาคือด้านการติดตามและประเมินผล ($\bar{x} = 4.23$) ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ($\bar{x} = 4.13$) และลงทุนและปฏิบัติงาน ($\bar{x} = 4.01$) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ที่มีเพศและอายุต่างกัน

2.1 คณะกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามเพศมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยคณะกรรมการหมู่บ้านเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ที่มีเพศต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน	เพศชาย		เพศหญิง		t	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1.ด้านการคิดค้นปัญหาที่เกิดกับป่าชุมชน	4.23 ¹	0.69	4.32 ¹	0.54	0.45	.623
2.ด้านการวางแผนการดำเนินการ	4.35 ¹	0.53	4.25 ¹	0.57	0.83	.602
3.ด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน	4.03 ¹	0.58	4.13 ¹	0.63	0.72	.615
4.ด้านการติดตามและประเมินผล	4.33 ¹	0.63	4.41 ¹	0.55	0.71	.610
โดยรวม	4.23 ¹	0.59	4.27 ¹	0.57	0.40	.690

¹ ระดับมาก ($\bar{x} = 3.51 - 4.50$)

2.2 คณะกรรมการประจำหมู่บ้านจำแนกตามอายุมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากโดย

คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ที่มีอายุต่างกัน

การอนุรักษ์ป่าชุมชน	ต่ำกว่า 35		35-39		40-44		45-49		50-54		55-59		60 ขึ้นไป		F	P
	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D		
1.ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ	4.21 ¹	.53	4.19 ¹	.47	4.20 ¹	.51	4.15 ¹	.60	4.11 ¹	.62	4.08 ¹	.59	4.01 ¹	.53	.074	.786
2.ด้านการวางแผนดำเนินงาน	4.25 ¹	.61	4.20 ¹	.53	4.19 ¹	.71	4.05 ¹	.63	4.31 ¹	.55	4.18 ¹	.62	4.13 ¹	.49	.071	.790
3.ด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน	4.13 ¹	.63	4.26 ¹	.65	4.26 ¹	.57	4.13 ¹	.70	4.27 ¹	.61	4.05 ¹	.57	4.21 ¹	.52	.114	.687
4.ด้านการติดตามและประเมินผล	4.30 ¹	.62	4.33 ¹	.69	4.33 ¹	.63	4.29 ¹	.69	4.28 ¹	.58	4.27 ¹	.63	4.32 ¹	.62	.129	.673
โดยรวม	4.21	.58	4.24	.63	4.18	.61	4.15	.67	4.19	.62	4.14	.72	4.16	.69	.083	.752

¹ ระดับมาก ($\bar{x} = 3.5 - 4.50$)

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

3.1 ผลการวิเคราะห์พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนกับการพัฒนาป่าชุมชนด้านนิเวศวิทยา

ด้านการพัฒนาชนบท ด้านการกระจายอำนาจ และด้านการใช้ประโยชน์ ($r_{xy} = .45 - .69$)

3.2 แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนที่มีต่ออิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ แนวคิดด้านนิเวศวิทยา ด้านการพัฒนาชนบท ด้านการกระจายอำนาจ และด้านการใช้ประโยชน์ ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนที่มีอิทธิพลกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน

แนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชน	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน	t	p
ค่าคงที่	1.00	0.21	4.87	.000*
ด้านนิเวศวิทยา	0.21	0.04	5.57	.000*
ด้านการพัฒนาชนบท	0.11	0.05	2.13	.032
ด้านการกระจายอำนาจ	0.43	0.06	6.60	.000*
ด้านการใช้ประโยชน์	0.05	0.05	1.00	.032
F = 66.45 p = .000 $\sum AdjR^2 = .054$				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาพระบรมราชินีนาถที่มีเพศและอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากและไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ณัฐพล จันทะแจ้ง (2548 : 49) พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนตำบลแม่สาดไม่แตกต่างกันเนื่องจากการที่คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่มีแนวคิดและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างตามยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาให้คนกับป่าให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนจึงทำให้ทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนย่อมแสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของเขาตั้งที่สุพิศ โคตะมาศ (2548 : 79) กล่าวถึงแนวทางในการจัดการป่าชุมชนที่เกิดขึ้นคือการวางแผนทางการใช้ประโยชน์ แนวทางในการพัฒนา กฎกติกาการใช้ประโยชน์และตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเริ่มต้นจากการให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของป่าชุมชน นำเข้าสู่การวิเคราะห์และสรุปแนวทางในการจัดการป่าชุมชนแล้วจึงนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจร่วมกันโดยใช้มติส่วนใหญ่ของชุมชนจนเกิดเป็นแนวทางในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากนี้แนวคิดการพัฒนาป่าชุมชนที่มีผลกระทบเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนจังหวัดมหาสารคามคือด้านนิเวศวิทยา ด้านการพัฒนาชนบทและด้านการกระจายอำนาจซึ่งแนวคิดทั้ง 3 ด้านเป็นปัจจัยที่ทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่มีส่วนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนทำให้ผู้วิจัยค้นพบว่าแนวคิดด้านนิเวศวิทยาและด้านการกระจายอำนาจเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาพระบรมราชินีนาถ ทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานและด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลซึ่งแนวคิดด้านนิเวศวิทยาเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันรักษาสมดุลของระบบนิเวศวิทยาโดยที่คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถและประชาชนต่างอาศัยพึ่งพิงกับระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลายเกิดการยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เมื่อแนวคิดนี้ได้รับการปลูกฝังก็จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน จึงส่งผลให้แนวคิดด้านนิเวศวิทยาและแนวด้านการกระจายอำนาจเมื่อได้นำไปหลอมรวมกับแนวคิดด้านการพัฒนาชนบทแล้วจึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐบาลรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนควรให้ความสำคัญกับแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนในแนวคิดด้านการกระจายอำนาจซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเนื่องจากแนวคิดด้านการกระจายอำนาจทำให้ประชาชนเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเองทำให้เกิดเป็นความร่วมมือในการดูแลรักษาป่าเพื่อประโยชน์ของชุมชนเองตามความต้องการซึ่งดีกว่าการจัดการโดยการรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากรอยู่ที่ส่วนกลาง

1.2 รัฐบาล รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้านการลงทุนและปฏิบัติงานให้มากขึ้นโดยเฉพาะเมื่อส่งเสริม

ให้คนได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ถูกต้องคนในชุมชนก็จะเกิดความเป็นเจ้าของการมีส่วนร่วมในด้านการลงทุนและการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนก็จะมีประสิทธิภาพขึ้น นอกจากนี้ ควรจัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศและความต้องการของชุมชน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากแนวคิดในด้านนี้คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ จังหวัดมหาสารคาม ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทาง หรือวิธีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและไม่มั่นใจในขอบเขตหรือลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนว่าสามารถกระทำได้หรือไม่การขาดความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ จึงทำให้ “คนที่เคยอยู่กับป่า” ต้องเป็น “คนที่ต้องอยู่ห่างป่า” ไม่เกิดความสำนึกในความเป็นเจ้าของ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยนำผลการวิจัยจากการวิจัยนี้ที่พบว่าแนวด้านนิเวศวิทยา ด้านการพัฒนาชนบท และด้านการกระจายอำนาจ ซึ่งแนวคิดทั้ง 3 ด้านเป็นปัจจัยที่ทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ มีส่วนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนไปต่อยอดพัฒนาเป็นโมเดลหรือรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นลักษณะการวิจัยและพัฒนา โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพต่อยอดจากงานวิจัยนี้ว่าแนวคิดทั้ง 3 ด้านที่ค้นพบจะนำไปสู่การสร้างรูปแบบกิจกรรมหรือกระบวนการใดภายใต้การขับเคลื่อนแนวคิดนี้หลังจากนั้นก็นำรูปแบบหรือโมเดลที่พัฒนาขึ้นต่อยอดจากงานวิจัยนี้ไป

ทดลองใช้กับชุมชนเพื่อศึกษาประสิทธิผลหรือผลการมีส่วนร่วมหลังจากได้ขับเคลื่อนหรือใช้รูปแบบการพัฒนาดังกล่าวเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมอันนำไปสู่การขยายผลไปสู่การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแหล่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันซึ่งจะทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โกมล แพรกทอง. (2543). แนวความคิดป่าชุมชนในคู่มือเจ้าหน้าที่ของรัฐโครงการพัฒนาป่าชุมชนเรื่องในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้.
- คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน. (2543). แนวคิดแนวทางปฏิบัติและแนวนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านป่าชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2542). การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2542). “ป่าชุมชนกับคนจนในชนบท”, ในป่ากับชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพล จันทะแจ้ง (2548) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านแม่สาด ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมบัติ พิมพ์ประสิทธิ์. (2543). ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนพระพุทธบาทน้อย

อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. กรุงเทพฯ

: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุพิศ โคตะมาศ. (2548). **แนวทางในการสร้างการมี**

ส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของ

ประชาชน :กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ในจังหวัดอุบลราชธานี.วิทยานิพนธ์

สังคมศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัย

มหิดล.